

CUPRINS

<i>O făclie de Paște</i>	3
<i>În vreme de război</i>	18
<i>Păcat...</i>	36
<i>La hanul lui Mânjoală</i>	66
<i>Cănuță om sucit</i>	75
<i>Kir Ianulea</i>	84
<i>Calul dracului</i>	111
<i>La Conac</i>	121
<i>Norocul culegătorului</i>	127
<i>Două loturi</i>	130
<i>Grand Hotel „Victoria Română“</i>	145
<i>O invenție mare</i>	150
<i>Noaptea Învierii</i>	153
<i>Abu-Hasan</i>	161

O FĂCLIE DE PAȘTE

Leiba Zibal, hangiul de la Podeni, stă pe gânduri la o masă sub umbrarul de dinaintea dughenii, așteptând diligența, care trebuia să fi sosit de mult; e o întârziere de aproape un ceas.

Este lungă și nu prea veselă istoria vieții lui Zibal; dar așa cum e prins de friguri, tot e o petrecere pentru el să ia pe rând una câte una fazele ei mai însemnate...

Precupeț, vânzător de mărunțișuri, samsar, câteodată și mai rău poate, telal de straie vechi, apoi croitor și ștergător de pete într-o ulicioară tristă din Ieși – toate le încercase după accidentul care-l făcuse să-și piarză locul de băiat într-o mare dughiană de vinațuri. Doi hamali coborâseră în beci un boloboc sub privigherea băiatului Zibal. O neînțelegere se ivi între dâșii la împărțeala câștigului. Unul din ei luă un crâmpei de lemn ce-l găsi la-ndemână și lovi în frunte pe tovarășul său, care căzu amețit și plin de sânge la pământ.

Băiatul, văzând sălbătăcia, dete un țipăt de alarmă, dar miserabilul se repezi să iasă din ogradă și, trecând pe lângă băiat, ridică mâna asupra-i... Zibal pică leșinat de spaimă. După o zăcere de câteva luni când se întoarse la stăpân, locul lui era ocupat.

Atunci începu lupta grea pentru viață, care se îngreună și mai tare prin căsătoria cu Sura... Răbdarea însă ostenește soarta rea. Fratele Surei, hangiu la Podeni, muri, și hanul rămase lui Zibal, care urmă negoțul pe seama lui.

Aici se află el acuma de cinci ani.

Are strânsă o avere bunicică în bani și vinațuri bune, îngrijite, o marfă care totdeauna face parale. De sărăcie a scăpat Leiba, dar sunt toți bolnavi, și el și femeia și copilul – friguri de baltă.

... Și oamenii sunt răi și pricinași în Podeni!... Ocări... batjocuri... suduituri... acuzări de otrăvire prin vitriol... Dar ame-

nințările! Amenințarea este mai grea pentru un suflet ce se clatină ușor decât chiar lovitura. Ceea ce muncește acum pe Leiba mai mult decât tremurătura frigurilor este o amenințare.

„A! goi ticălos!” gândește el oftând.

Ticălosul este badea Gheorghe – pe unde o fi! – un om cu care Zibal a avut o daraveră foarte neplăcută.

Gheorghe venise într-o dimineață de toamnă la han, obosit de drum; ieșea din spital – zicea – și căuta de lucru. Hangiul l-a luat în slujbă. Dar Gheorghe s-a arătat a fi om prea brutal și prea ursuz... suduia mereu și mormăia singur prin ogradă. Era o slugă rea, leneș și obraznic... și fura.

Într-o zi a amenințat pe balabusta îngreunată, care-l ocărâse cu drept cuvânt, s-o lovească în pânțele... altădată a asmuțit un câine asupra lui Ștrul cel mic.

Leiba i-a făcut numaidecât socoteala și l-a trimis. Dar Gheorghe nu voia să se ducă; el pretindea cu violență că s-a fost tocmit pe un an. Atunci hangiul a spus că merge în deal la primărie să ceară vătășei ca să-l alunge.

Gheorghe a vârat repede mâna în sân strigând: „Iudă!” și a voit să se năpustească asupra stăpânului.

Din nenorocire, sosea atunci o haraba încărcată cu mușterii. Gheorghe a început să rânjească zicând:

„Ce te-ai spăriet, coane Leiba?... Iacă mă duc“.

Și apropiindu-se crunt, peste tarabă, de Leiba, care se dete cât putu înapoi, îi șopti:

„Să mă aștepți în noaptea Paștelui, să ciocnim ouă roșii, jupâne... Să știi că ți-am făcut și eu socoteala!“

Atunci intrară mușterii în dughiană.

„Să ne vedem sănătoși la înviere, coane Leiba!“ adăogă Gheorghe depărtându-se.

Leiba a mers la primărie, apoi la subprefectură, să denunțe pe amenințător, cerând să fie păzit. Subprefectul, un tânăr foarte vesel, a primit întâi peșcheșul „modest“ adus de Leiba, pe urmă a început să râză de jidanul fricos și să-l batjocorească. Leiba a stăruit călduros să-l facă a înțelege gravitatea lucrului, cum era

hanul izolat departe de sat și chiar de șosea. Dar subprefectul, cu un aer mai serios, l-a povățuit să fie cuminte; nici să nu mai pomenească de așa ceva, ca să nu deștepte în adevăr, într-un sat unde oamenii sunt răi și săraci, poște de călcare.

Mai târziu, peste câteva zile, îl căutară pe badea Gheorghe un pomojnic și doi călărași: era bănuît pentru o pricină.

Ce bine era să-l fi mai răbdat Leiba măcar până la sosirea acestor oameni!... Dar Gheorghe era acum cine știe unde...

Deși asta se petrecuse de mult, totuși, în mintea omului prins de friguri, se repeta bine impresia figurii lui Gheorghe, a mișcării lui vrând să scoată ceva din sân și a cuvintelor lui amenințătoare. Cum se deștepta așa de limpede acea amintire?

Era Sâmbăta Paștelui.

Sus pe deal, în satul depărtat ca la doi kilometri printre bălți, se auzeau clopotele bisericii... Și se aude așa de ciudat când ai friguri: aici foarte tare, aici aproape deloc... Noaptea care venea era noaptea Paștelui; scadența făgăduielii lui Gheorghe...

„Dar poate că l-au prins până acum!“

...Oricum, Zibal mai stă la Podeni doar până la câștiu viitor. Cu capitalul lui se poate deschide un negoț frumos în Ieși... În târg, Leiba să fie sănătos, o să șază aproape de comisie... O să cinstească pe comisar, pe ipistat, pe sergent... Cine plătește bine este bine păzit.

Într-un târg așa mare, noaptea e zgomot și lumină, nu întu-neric și tăcere ca în valea singuratică a Podenilor. E un han în Ieși, – acolo în colț, ce loc bun pentru o dughiană – un han unde toată noaptea cântă fetele la *Café Chantan*. Ce viață zgomotoasă și veselă! Acolo găsești la orice ceas, zi și noapte, pe domnul comisar cu fetele și cu alți *poreți*.

Ce mai trebuie multă bătaie de cap aici, unde, mai ales de când cu drumul-de-fier, care ocolește foarte pe departe mlaștinele, *gheșeftul* scade mereu?...

„Leiba, strigă Sura din-năuntru, sosește diligența, s-aud zurgălăii.“

Valea Podenilor este o văgăună închisă din patru părți de dealuri păduroase. În partea despre miazăzi mai cufundat, se adună, din șipotele ce izvorăsc de sub dealuri, niște băltaie adânci, deasupra cărora se ridică ca niște perii stufiguri de rogoz. Între partea băltoasă și partea mai ridicată despre miazănoapte, în mijlocul văii, stă hanul lui Leiba: e o clădire veche de piatră, sănătoasă ca o mică cetățuie; deși terenul e mlăștinos, hanul are zidurile și beciurile bine uscate.

La glasul Surei, Leiba se ridică greoi de pe scaun, întinzându-și membrele obosite; el cată lung în zare către răsărit; nici pomeneală de diligență.

„Nu vine; ți s-o fi părut...” răspunde el balabustei, și se lasă iarăși jos.

Foarte trudit, omul își încolăcește brațele pe masă și-și așează pe dânsle capul, care-i arde tare.

La căldura soarelui de primăvară, care începuse să încingă fața mlaștinelor, o moliciune plăcută coprinsă nervii omului, și gândul începu să depene pe fusul conștiinței bolnave mai rar, tot mai rar și înmuind treptat formele și colorile închipuirilor...

Gheorghe... Noaptea Paștelui... Tâlhari... Ieșii... O crâsmă în miezul târgului... O dughiană veselă, care merge bine... Sănătatea.

Și ațipi...

...Sura lipsește cu copilul de mult d-acasă.

Leiba iese în ușa dughienii să se uite în calea ei.

Pe ulița mare e o circulație vie, o neîntreruptă fâșiitură de roate pe răzoare, acompaniată de ciocăniturile ritmate ale trapătului de potcoave pe luciul asfaltului.

Deodată însă circulația se oprește, și dinspre Copou se văd venind o grămadă de oameni, gesticulând și strigând foarte mișcați.

Mulțimea pare că escortează pe cineva: militari, o streajă și fel de fel de public. La toate ușile dughienelor se înghesuiesc privitorii curioși.

„Aha! gândește Leiba, a pus mâna pe un tâlhar!”

Cortejul se apropie. Sura se dezlipește din mulțime și urcă lângă Leiba pe treptele crâșmii.

„Ce e, Sură? întrebă el.

– E un nebun scăpat de la Golia..

– Să închidem dughiana, să nu dea peste noi.

– E legat acuma; dar adineaori scăpase. S-a bătut cu toți soldații... Pe un jidan, pe care un *goi* răutăcios din mulțime l-a îmbrâncit peste nebun, nebunul l-a mușcat de obraz.“

Leiba de pe trepte vede bine; cu o treaptă mai jos privește Sura cu copilul în brațe.

Este în adevăr un nebun furios pe care-l țin câte doi oameni de fiecare parte; pumnii sunt strâns legați unul peste altul cu o curea tare. E un om cu o chereștea uriașă: un cap ca de taur, părul negru, des, barba și mustățile aspre și împâslite. Prin cămașa-i, sfâșiată de luptă, se vede pieptul lat, acoperit ca și capul de un stuf de păr. E cu picioarele goale; gura i-e plină de sânge și stupește mereu firele pe care le-a smuls cu dinții din barba jidanului.

Toată lumea s-a oprit... De ce?

Jandarmii dezleagă mâinile nebunului.

Mulțimea se dă într-o parte făcând un loc larg împrejurul lui. Nebunul dă un ocol cu ochii și-și oprește privirile care ard spre ușa lui Zibal; scrâșnește din dinți, se repede ținând pe cele trei trepte, și într-o clipă, apucând în palma dreaptă capul copilului, în cea stângă pe al Surei, le izbește pe unul de altul cu atâta putere că le confundă ca pe niște ouă moi...

Un zgomot s-auzi, o trosnătură care cu nimic nu se poate compara, la întâlnirea celor două titve smăcinate una pe alta.

Leiba, cu inima înnodată, ca un om ce cade dintr-o nemăsurată înălțime, dete să țipe: „O lume întreagă mă lasă cu dinadinsul pradă unui nebun!“

Dar glasul mut nu se supuse voinții.

„Scoală, jidane!“ strigă cineva trosnind tare cu o nuia pe masă.

„– Proastă glumă! zice Sura din pragul crâșmei; să sparii omul din somn, țărănoi mijic!“

Leiba sări drept în picioare.

„Te-ai spăriet, jidane? întrebă râzând glumețul. Dormi la nămieț, ai?... Scoală că-ți vin mușterii... sosește harabaoa poștei“.

Și, după prostul său obicei, care irita rău pe jidan, voi să apuce pe Zibal în brațe să-l gâdile.

„Lasă-mă în pace! strigă hangiul smucindu-se și îmbrâncindu-l cu toată puterea. Nu vezi că sunt bolnav? Lasă-mă-n pace!“

Diligența sosește în sfârșit cu aproape trei ceasuri de întârziere. Sunt doi călători, care se așează împreună cu conductorul, poftit de ei, la aceeași masă.

Din convorbirea călătorilor se lămurea bine împrejurarea. La tactul de mai sus al poștii, se întâmplase peste noapte o călcare cu omor în hanul unui jidov. Hangiul omorât ținea și schimbul cailor. Tâlharii îi furaseră, și până să se găsească alții în sat, călătorii curioși putuseră cerceta în voie teatrul crimei.

Cinci victime. Dar amănuntele! Dacă nu s-ar fi găsit prădată, s-ar fi crezut că a fost o cruntă răzbunare, sau fapta nebuniei religioase. În anecdotele despre sectarii iluminați, se povestesc câteodată executări de așa absurdă sălbăticie.

Leiba tremura scuturat de un puternic acces de friguri și asculta aiurit.

Apoi urmă ceva, care trebuia neapărat să umple de respect pe conductor. Tinerii pasageri erau doi studenți, unul în filosofie, altul în medicină; mergeau să petreacă în orașelul lor natal. Între ei se încinse o înaltă dezbateră academică despre crimă și cauzele ei, și dacă trebuie să fim dreپți, medicinistul era mai bine preparat decât filosoful.

Atavismul... Alcoolismul cu urmările-i patologice... Vițiul de concepție... Deformarea... Paludismul... Apoi nevroza! Atâtea și atâtea cuceriri ale științei moderne... Dar cazul de reversie!

Darwin... Haeckel... Lombroso...

La cazul de reversie conductorul face niște ochi mari, în cari strălucește o profundă admirație pentru cuceririle științei moderne.